

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Козленко Павло Юхимович
*Кандидат філософських наук, директор музею
геноциду «Територія пам'яті»*

ПРАВОВА ЛЮДИНА ЗА ЧАСИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: НАРАТИВИ ЕМПАТІЇ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Сучасна концепція прав людини виходить з того, що людина – це частина суспільства, але вона вступає в певні суспільні відносини як самоцінна особистість. Від визнання і реалізації її прав і свобод безпосередньо залежить характер цих соціальних відносин. У цьому відображається гуманістична спрямованість теорії прав людини.

Права людини характеризуються рядом ознак:

- вони виникають і розвиваються на основі природної і соціальної сутності людини з урахуванням того, що постійно змінюються умов життя суспільства;
- складаються об'єктивно і не залежать від державного визнання;
- належать індивіду від народження;
- мають невідчужуваний, невід'ємний характер, визнаються як природні;
- визнаються вищою соціальною цінністю, виступають необхідною частиною права, певною формою вираження його змісту;
- являють собою принципи і норми взаємовідносин між людьми і державою, що забезпечують індивіду можливість діяти на свій розсуд або отримувати певні блага. Їх визнання, дотримання і захист є обов'язком держави.

Отже, права людини є правами, якими людина наділена в силу приналежності до людського роду. Вони являють собою життєву потребу самовираження особистості. Тільки володіння правами робить людину суб'єктом історичної творчості, унікальною особистістю. Водночас вони обумовлюються соціоекономічними, соціокультурними, соціопсихологічними умовами життя, політичним режимом, природою держави. Інакше кажучи, права людини по своїй сутності – це основні права і свободи, які укладені в самому існуванні людини як людини за її визначенням і поняттям.

Звичайно, за аналогією з аристотелівським положенням про те, що «людина, за своєю природою, - істота політична» [1], можна сказати, що людина, по суті своїй, - держава правова. Але подібні судження зовсім не означають апріорності, природної даності, природженості людині політичної або правової сутності, політичних або правових властивостей і якостей.

Якби людина, як вважав Руссо, народжувався вже вільною [2] (і вже від природи люди були б вільними і рівними), то вона ніде не була б в кайданах, і зі свободою, рівністю, правом, справедливістю у людства взагалі не було б ніяких проблем.

В тому-то й справа, що вектор руху прямо протилежний: людина і людство розвиваються до свободи, права, рівності, справедливості з ситуації їх відсутності. І мова повинна йти лише про те, що людина (і цілі народи) за своєю природою (інтелектуальної і вольової), на відміну від інших

живих істот, може, потенційно здатна шляхом свого вдосконалення і розвитку прийти до політичних і правових форм організації соціального життя.

Саме таке завершення генезису людської природи, відзначав для свого часу Аристотель, досягли лише греки; інші ж народи (варвари) як люди з нерозвиненою (морально і розумово) природою живуть в дополітичних і доправових умовах деспотизму і рабства. Тому, згідно з Аристотелем, «варвар і раб, за своєю природою, поняття тотожні» [1].

І через два з половиною тисячоліття доводиться констатувати, що багато людей і утворені ними народів та держав ще так і не завершили, кажучи словами Аристотеля, генезис своєї політичної і правової природи, не досягли висот того політичного і правового спілкування, яке сучасною мовою називається правовою державою, пануванням права, правами і свободами людини і громадянина. І з минулого і сучасного досвіду нашої країни ми добре знаємо про ті труднощі і величезні зусилля, які потрібні навіть для мінімального просування вперед на шляху від рабства, деспотизму і тоталітаризму до свободи, права і справедливості. Саме за існування в правовій державі, яка імплементує та продукує свободу як природну основу людини і бере на себе зобов'язання захищати права і свободи людини, сьогодні гинуть сотні тисяч українців під гнітом російської шизо-фашистської агресії.

Тому треба розуміти, що українське суспільство повинну будувати правову людину як основу благополуччя кожної конкретної особистості.

І саме успішна реалізація концепції прав і свобод громадянина дає можливості самореалізації творчої особистості.

Необхідно зазначити, що правова людина, з моєї точки зору, – це людина, яка володіє правовою свідомістю, орієнтується на загальнолюдські цінності, категоричний імператив моралі, має емпатіє до всього суцього. Така система навичок, знань і емоційно-вольових характеристик, за допомогою якої людина взаємодіє з суспільством в контексті правової реальності є пріоритетом наряду зусиль сучасного людства.

Нинішня російська агресія руйнує вже сформовану концепцію правової людини. Оскільки в свідомості людей моральні приписи більше не мають належної сили, втрачається і реальна здатність бути за що-небудь відповідальним. Етична значимість вчинку тепер визначається довільними актами вибору індивіда, зумовленими перш за все його смаковими уподобаннями, завдяки чому сьогодні став поширюватися емотивізм як безпосередня реакція на вже сформовану ситуацію без будь-яких загально-правових розумінь. Це зводить мораль до чистої суб'єктивності і загрожують моральним хаосом. Емотивізм став частиною культури російського суспільства. За відсутністю будь-якого узгодженого морального кодексу російське суспільство стало зборами чужих один одному людей, кожен з яких переслідує власні інтереси при мінімальних обмеженнях. Причому дане суспільство знищило не тільки права людини і правової людини. Воно знищує і моральні підстави існування людини і людства. Одночасно з цим у людей зникає і наратив

емпатії.

Емпатія розглядається в сучасному науковому знанні як універсальна категорія, характерна для всієї людської популяції і детермінує основи нашого емоційного і соціального життя. Будучи продуктом біологічного розвитку, вона, тим не менш, проявляє себе диференційовано, в залежності від особливостей культурного контексту та історичного часу, що представляє особливий інтерес для дослідження цього феномену. Найважливішим компонентом розуміння емпатії є усвідомлення і прийняття «Іншого» як відмінного від нашої особи. Продовжуючи логістичний розвиток даного феномену сьогодні досліджується наративна емпатія як можливість розділити почуття і точку зору іншого, завдяки орієнтації на гуманістичне суспільство та сприйняття наративів про переживання людини. А це є неможливим без правової людини як основи ціннісного існування людства. Саме наявність наративів моралі та емпатії допомагає українцям надавати спротив російської агресії.

Джерела:

1. Арістотель. Політика. Київ: Основи, 2000. 239 с.
2. Жан-Жак Руссо. Про суспільну угоду, або принципи політичного права. Київ: Port-Royal, 2001. 349 с.

Ключові слова: права людини, правова держава, емпатія, мораль, агресія.

МАЛУНЦ А.Е.

Звичаєві норми міжнародного права як об'єкт тлумачення 81

ГУРТІЄВА Л.М.

До питання про початок стадії підготовчого провадження за КПК України (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності) 86

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

ДРАКОХРУСТ Т.В.

Співпраця національної поліції України з державними та міжнародними органами в умовах посилення міграційних процесів: виклики, можливості та перспективи розвитку 93

КОЗЛЕНКО П.Ю.

Правова людина за часи російської агресії: наративи емпатії та моральності 99

ШИНКАРЬОВ Ю.В.

Окремі питання застосування інституту призначення покарання в умовах воєнного стану 104

КОСТРОМІНА О.Г.

Процесуальні гарантії захисту прав потерпілих від воєнних злочинів: виклики документування та особливості розслідування 109

ГРАБИНСЬКИЙ М.І.

Захист прав людини в концепції перехідного правосуддя 113

КОНОНЕЦЬ О.М., КАЛІНЧУК Д.О.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 123

КОНОНЕЦЬ О.М., МЕЛЬНИК В.І.

Аналіз воєнних злочинів: ретроспектива вчених діянь після повномасштабного вторгнення росії в Україну 128

НЕВАРА Л.М., ПОЛЯНИЦЯ С.Є.

Злочини рф проти українського народу в аспекті порушення заборони катувань 135

БОЛЬШАКОВА О.В.

Трансформація реалізації прав людини в Україні під час воєнного стану 140

NEVARA L.M., ZHYLA I.

Legality of human rights restrictions according to the european convention on human rights during the state of martial on the territory of ukraine 145

МУРЗАНОВСЬКА А.В., ЦИНИК А.І.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи 150

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозахисної діяльності в сфері укладення шлюбів громадянами України з іноземцями та їх розірвання 157